

ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ В КАРТИНИ

Картини: ВАСИЛ ГОРАНОВ
Текст: ХРИСТИНА ЙОТОВА

За картините и словото

Изумително е колко много си приличат изобразителното изкуство и словото по начина, по който въздействат върху въображението на хората. А замисляли ли сте се как, за да опишем тяхното въздействие, дори използваме еднакви думи и изрази?

И картините, и словото съдържат настроение и колкото по-изкусно са нарисувани или произнесени, толкова по-вероятно е да повлияят и на нашето настроение. Има и хора, които остават равнодушни, докато разглеждат някоя картина или слушат нечие слово, но по-сетивните – онези, чието въображение е широко отворено към многообразието на света, могат да се почувстват потресени или въодушевени. Няма как да останем весели, когато гледаме мрачни багри или слушаме мрачни слова, и обратното – веселите багри и слова ни озаряват.

Понякога говорим и за наситени или сгъстени багри на картината или речта, които привнасят в тях драматизъм и ги правят още по-въздействащи. А какво да кажем за разтърсващите и заострящи сетивата резки контрасти? Или за нюансите и оттенъците, които създават живостта на изображенията и речта? Който владее „играта“ им, е истински майстор на четката или словото.

Сигурно сте чували израза „богата палитра“. Когато се говори за някой художник, това звучи повече от естествено – нали за да създаде наистина прекрасна картина, той трябва умело да борави с цветовете, които смесва на палитрата си. А богатството на палитрата при писателя се изразява в умението му да използва цялото многообразие на езика.

И тук стигаме до образната, или картинната реч. Как да не се възхитим на човек, който така владее словото, че докато го слушаме как разказва или четем написания от него текст, в съзнанието ни изниква картина – ярка и впечатляваща?

А образите, изрисувани на платната? Нима не ви се е случвало да се загледате в някоя картина и само след минута-две да се пренесете сред хората, изобразени на нея, питайки се какво ли си казват или какво ли е да си един от тях? А портретите на бележити хора от далечното минало, оставили следа в историята с делата си? Докато търсите в погледа и осанката им потвърждение на това, което знаете за изворите на духа им, възвисил ги до славата, дали не си мислите за живота тогава и днес?

А когато в една книга, както е в „История на България в картини“, са събрани картини и слова, които взаимно се допълват, въздействието им става два пъти по-силно. Въображението ни пренася години и векове назад в миналото на Отечеството ни, за да разберем как със силата на единението, на далновидността, на мечата, на живия дух, на създанието и на любородната искра в сърцата на българите, то е постигнало мощ и величие и е оцеляло във времена на тежки и съдбоносни изпитания. За да пребъде.

Цар Освободител,
маслени бои, платно,
100x80 см

Съединението прави силата

„Съединението прави силата.“ Тези думи блестят над входа на сградата на Народното събрание в центъра на София – нашата столица.

Малко след Освобождението от османско владичество първите строители на Третата българска държава го заимстват от Белгия и той става наш девиз. Няма друга фраза по-подходяща за България. Няма други три думи, които така точно и кратко да събират в себе си смисъла на събитията от вековете, откакто българите са дошли на Дунава. Дори от по-рано.

В далечната ни история е имало мнозина владетели, прозрели неоспоримата истина, че добро бъдеще се постига с единение и общи усилия. Мъдрите им уроци могат да помогнат и днес, но трябва не само да ги помним, но и да ги разбираме.

Такъв владетел бил хан Кубрат – предводителят на Старата Велика България. Той съумял да обедини разпокъсаните български племена, да прогони доскорошните им господари – аварите и тюрките, и да създаде огромна държава. Това станало около 630 година. Българската държава се простирала на обширна територия в степите по източния и северния бряг на Черно и Азовско море.

Родени конници и безпогрешни с лъка, българите изглеждали несломими, когато се налагало да защитават земите си. Но с времето това се променило. Велика България съществувала повече от трийсет години, а предводителят ѝ – хан Кубрат, остарял и изнемощял. Могъщите му съседи – хазарите, усетили слабостта му и започнали все

по-често да нападат българските поселения, да ги плячкосват и опожаряват.

Според легендата, достигнала до наши дни, когато разбрал, че краят му приближава, старият хан повикал синовете си. Те застанали пред него – млади и силни воини, а той им показал сноп стрели и ги подканил да се опитат да ги счупят. Всеки от братята опитал и така, и иначе, но никой не успял дори да прегъне снопа – нито Баян, нито Котраг, нито Аспарух, нито другите му двама синове успели да строшат стрелите, стегнати в сноп. Тогава баща им взел една от стрелите, прекършил я без усилия, а след това още една и още една. Урокът бил ясен – заедно ще сте непобедими, разделени ще страдате.

Дали наистина се е случило така, не се знае. Твърде отдавна е било. Легендата за завета на стария баща, за снопа стрели или просто пръчки живее в битността и на други народи – не по-малко достойни от нашия, разказвана и преразказвана през вековете. Едни я разбират, други – не, ала поуката си е все същата.

Когато Кубрат се споминал, синовете му застанали начело на държавата. Но не минали и три години и хазарите я връхлетели с всичката си мощ. Кубратовите синове не удържали на удара и се разделили. Най-големият – Баян, бил изоставен от братята си и с малкото си верни хора трябвало да се подчини на хазарския владетел. Старата Велика България рухнала. На нейно място възникнал могъщият Хазарски хаганат. В него продължили да живеят Баяновите българи. Наричали ги още „черните“ българи заради злата им орис. Останалите се пръснали на стотици хиляди километри едни от други –

Заветът на Кубрат,
маслени бои, платно, 80x100 см

на север волжките българи на Котраг, а на запад и юг дунавските българи на Аспарух – и никога повече не се събрали.

Преследвани от хазарите, Аспарух и предвожданиите от него племена стигнали до просторна област край делтата на Дунав. Мястото, наричано Онгъла, им харесало и прабългарите издигнали там своето

укрепено селище. И до днес се спори къде точно се е намирало то, но вероятно е било добре защитено, за да решат да се заселят там, защото заплахите били и от север – хазарите, и от юг – могъщата Византийска империя.

Хрониките от онова далечно време разказват, че през 680 година византийският

Хан Аспарух в битката при Онгъла,
маслени бои, платно, 100x140 см

император Константин IV повел огромна за времето си войска да изстреби прабългарските племена или поне да ги прогони. Византийците обсадили укреплението на Аспаруховите воители и зачакали противникът им да излезе, за да го сразят. След няколко дни императорът загубил търпение и убеден, че победата на войската му е сигурна,

потеглил с кораба си обратно. Но незнайно как, сред войската му се понесъл слух, че е избягал. Обхванати от паника, византийците започнали да се оттеглят безредно. Тогава прабългарите врълетели върху тях и им нанесли съкрушително поражение. Малцина били онези, които успели да се спасят.

След знаменитата битка при Онгъла Аспаруховите българи се настанили завинаги в тези земи. Но ханът не бил забравил завета на баща си и разгрома на Велика България от хазарите. Не се оставил победата над византийците да го замае. Знаел, че без достатъчно защитници рано или късно и най-яката крепост ще падне. Затова Аспарух потърсил и спечелил приятелството на местните славяни. Сключил съюз с тях и през 681 година заедно основали нова държава – България. Това бил неговият завет към потомците.

Двайсетина години след битката при Онгъла Аспарух загинал в битка с хазарите. В столетието след гибелта му между българи и славяни избухвали и вражди, ала държавата им била съхранена, за да просъществува през вековете. Звучи странно, но заслуга за това имала и Византия – най-упоритият им враг, срещу когото можели да устоят само ако са съюзени.

Византийците, наричани и ромеи, никога не се отказали от намерението си да отвоюват земята, която Аспарух им отнел. Българите не им оставали длъжни и двете страни не знаели що е мир. В началото на IX век България отново имала силен водач – хан Крум. Той спечелил много битки, сринал и Сердика – града, на чието място днес е нашата столица. По Крумово време Сердика била голяма и добре укрепена византийска крепост. За тогавашния византийски император Никифор това било предизвикателство, което нямало как да мине безнаказано. Той събрал цялата си сила против българите, платил купища злато на арабите, които по това време нападали владенията му в Азия, за да го оставят на мира, и поел на поход към Плиска с огромна войска.

Плиска – първата столица на България, била най-важната крепост и убежище на

българите. Там се издигал и дворецът на владетеля им. Никифор искал да я срине със земята, за да отмъсти на българите за Сердика и да им даде урок. Хан Крум преценил, че силите са неравни, и предложил мир, но това само насърчило византийския император и войската му нахлула през проходите на Стара планина. Крумовите воители не могли да дадат отпор – българската войска била значително по-малобройна, и ханът отново предложил мир. Никифор отхвърлил и това предложение, убеден, че лесно ще срази противниците си. И наистина успял да превземе Плиска. Крум се оттеглил с остатъците от войската си, признал го за победител и за трети път предложил мир, но воден от омразата си, императорът заповядал да убият ханските пратеници.

Докато Никифор, опиянен от победата, пирувал в ханския дворец с военачалниците си, а войската му плячкосвала и опожарявала Плиска, в стана на хан Крум дошли пратеници от близките славянски племена и му предложили помощта си. Макар че живеели в съюз в една държава, славяните имали собствени обичаи, почитали собствените си богове и слушали собствените си князе. Събирали се с българите само когато се налагало да воюват срещу общ враг. Такъв бил редът, завещан още от Аспарух.

Сред боилите на хана имало и такива, които не вярвали на славяните, но в този момент враждите и недоверието нямали значение. Ако византийците успеели да сломят българите докрай, щял да дойде ред на славяните, защото не са ли събрани в сноп, една по една стрелите се чупят лесно. Ханът и славянските първенци взели мъдро решение – на общия враг трябвало да дадат общ отпор.

Хиляди славяни се стекли в Крумовата войска и с тяхна помощ той завардил пътищата, по които ромеите можели да се върнат